

Запавет: змагацца за сваю дзяржаву

Беларусы стагодздымі існавалі як народ. Толькі пад канец XIX ст. некаторыя нашы суродзічы пачалі ўсвядомляць сябе як нацыю. Працэс станаўлення беларускай нацыянальнай ідэі быў вельмі марудны. Запавольваў яго ня толькі расейскі прыгнёт. Каталікі звычайна лічылі сябе палякамі, а працэс палянiзацыі беларускага каталіцкага сялянства на пераломе XIX і XX стст. нават паскорыўся. Частка нацыянальнай эліты жыла яшчэ мітам Вялікага Княства Літоўскага. У выніку гэтага беларускі палітычны рух ставіў сабе за задачу або аўтаномію ў рамках Расейскай імперыі, або аўтаномію ў рамках адноўленай Рэчы Паспалітай. Так было да I усясьветнай вайны.

Да думкі аб самастойнасьці дзяржавы беларусы прыйшлі толькі праз страшэнныя ваенныя пакуты, бежанства, разбурэньне і падзел краіны.

Першымі ўзьнялі справу будучага дзяржаўнага ладу ў Беларусі тыя беларускія дзеячы, якія засталіся ў Вільні пад нямецкай акупацыяй. У лютым 1916 г. паўстала тут Канфэдэрацыя Вялікага Княства Літоўскага. Ініцыятарамі яе стварэньня былі браты Іван і Антон Луцкевічы. Будучыню Беларусі бачылі яны, прынамсі часова, у фэдэрацыі зь Літвой.

На расейскім баку фронту адкрытая палітычная дзейнасьць стала магчымай толькі пасля Лютаўскай рэвалюцыі 1917 г. У Менску паўстаў Беларускі нацыянальны камітэт, які дамагаўся аўтаноміі Беларусі ў рамках Расейскай фэдэратыўнай дэмакратычнай рэспублікі. Як расейскія дэмакраты, так і бальшавікі пасля Кастрычніцкай рэвалюцыі адмаўлялі беларусам права на аўтаномію.

Такім чынам, Усебеларускі зьезд, скліканы ў сярэдзіне сьнежня 1917 г. у Менску, стаў перад вельмі цяжкай праблемай. Нягледзячы на бальшавіцкія правакацыі, Зьезд працаваў да 31 сьнежня. У гэты дзень Зьезд прыняў рэзалюцыю аб утварэньні ў Беларусі краёвай улады ў выглядзе Ўсебеларускай Рады сялянскіх, салдацкіх і рабочых дэпутатаў.

Пасля прыняцьця гэтай рэзалюцыі Зьезд быў раз агнаны бальшавікамі, а ягоны прэзыдыум — арыштаваны. Усё ж такі дэлегаты не паддаліся бальшавіцкаму дыктату.

Ужо на другі дзень яны сабраліся ў дэпо Лібава–Роменскай чыгункі і вырашылі змагацца з бальшавіцкай уладай. У пачатку студзеня 1918 г. Рада Зьезду на патаемным сходзе выбрала Выканаўчы камітэт і абавязала яго пераняць функцыі выканаўчай улады ў Беларусі ў спрыяльны момант. Старшынём Выканаўчага камітэту стаў Язэп Варонка. Ён і кіраваў дзейнасьцю Камітэту, хаця яго двойчы арыштоўвалі.

18 лютага пачаўся наступ нямецкіх войскаў на ўсім фронце. Сярод бальшавікоў у Менску пачалася паніка. Яны пачалі рыхтавацца да эвакуацыі. Вечарам 19 лютага супраць іх выступілі са зброяй у руках беларускія паўстанцы пад камандаваньнем Кастуся Езавітава. Ноччу ўвесь цэнтар гораду быў ужо ў руках беларусаў.

21 лютага Выканаўчы камітэт Рады Ўсебеларускага зьезду звярнуўся да народу Беларусі зь Першай Ўстаўной Граматай, у якой аб’явіў сябе часовай уладай у Беларусі. Выканаўчую ўладу ён перадаў Народнаму Сакратарыяту зь Язэпам Варонкам на чале.

Калі немцы ўвайшлі ў Менск, яны не прызналі беларускай улады, выгналі Народны Сакратарыят зь ягонай сядзібы і скінулі зь яе беларускі сыяг. Усё—такі беларускія дзеячы не здаваліся.

9 сакавіка Выканаўчы камітэт Рады Ўсебеларускага зьезду выдаў Другую Ўстаўную Грамату, у якой Беларусь абвешччалася Народнай Рэспублікай. 18 сакавіка Рада Ўсебеларускага зьезду ператварылася ў Раду Беларускай Народнай Рэспублікі.

23 сакавіка Раду БНР папоўнілі дэлегаты Віленскай Беларускай Рады (якая ўжо 19 лютага прыняла пастанову аб парваньні дзяржаўных сувязяў Беларусі з Расеяй). Пасьля іх прыбыцьця, 24 сакавіка пачалося ўрачыстае паседжаньне Рады БНР з удзелам новых чальцоў. Абмяркоўвалася прапанова абвясціць незалежнасьць БНР. Пасьля бурлівай дыскусіі раніцай 25 сакавіка Рада прыняла Трэцюю Ўстаўную Грамату. Беларуская Народная Рэспубліка абвешчалася незалежнай і вольнай дзяржавай.

Сёньня цяжка ўявіць сабе, якой маральнай сілы патрабавала падобнае рашэньне. Скідаючы расейскае ярмо, Рада БНР зрабіла апошні крок на шляху да самавызначэньня беларускай нацыі. З гэтай пары беларусы маюць запавет: змагацца за сваю дзяржаву.

Друкуецца паводле публікацыі ў: Ніва. 1997. 23 сакавіка. № 12. С. 1.